

és betegesen is olykor — a régi ösztönt eleveníti fel: a gyermek világrahozásának és a kizárólagos anyai felelősségérzésnek valóságait, és germán regény lesz, ahol az ösztön misztikus hatása alatt átszövődik realitás-álmódó, valószínűtlen sejtelmekkel és sugallatokkal; a bűnrészesség és bűnvállalás transcendens tartalmával.

Ugyancsak ezen a misztikumon keresztül próbál utat törni a költő igazság és igazolás utáni kívánczósága, a belső egyensúlybahozás, mint legfelsőbb művészi követelmény; itt vívódik a szerző — talán őszinte, talán modoros — cinizmusával; itt tör keresztül legmeghatóbb és legemberibb érzésforrása is: a szájalom. De bár teremt megbékélést és megnyugtatást, Schnitzler a csodátlanság és exakt tudományok nemzedéke számára (ami már csak részben a mai) az orvosi szakvélemény és bírói verdíkt végszavát hozza.

*

Ebből a nagy távlattal és nagy távoltagelességgel megírt könyvből, első látásra csaknem ok nélkül, szeszélyesen, tolakodó melegséggel domborodik ki egy epizódalak. Therese sok-sok növendéke közül az utolsók egyike. Az öregedő tanár nő megszereti ezt a leánykát, jobban, mint bármelyik tanítványát vagy akár saját gyermekét valaha is szerette. Már régebben, meglepetésére és fájdalomára, megessett vele olykor, hogy a reá bízott gyermekek közül egyik vagy másik jobban a szívébe férkőzött, mint ahogy az fizetett tanerő minőségével józanul összeegyeztethető lett volna. De Thilde iránti érzése imperatívabb, boldogítóbb és fájdalmasabb minden régi emléknél. Filigrán finomságú rajza még Schnitzler részletművészeténél is feltűnik. A legteljesebb művészi *désinteressement* és a legvégtetesebb szubjektivitás alkothatta csak ezt a leányalakot. Bámuló, jogos, reménytelen szerelem. Csak nagyon közeli modellről mintázhatta Schnitzler ezt a finom, zárkózott, hamiskás, küismerhetetlen fiatal virágéletet s élő mása bizonyára nem is sejtette, hogy szabad egyéniségét tisztelettel respektáló figyelője a legnagyobb szeretet milyen tévedhetetlen éberségével követte lelke legfinomabb kilengését is. Kis-királynői önkényességében talán bosszankodott volna is. Gondtalan és önző fiatalságában még Therese sírjára is csak igen elkécsve küldi a szép virágokat Hollandiából.

*

Milyen szeretetmellőzést, elnéző, fájdalmas, soha nem hangoztatott szemrehányást konkretizált itt az író, milyen nagy bánatot anticipált?

Felmerülne ezek a kérdések akkor is, ha nem olvastuk volna röviddel a könyv megjelenése után Schnitzler Lilly tragikus elhunytának hírét.

(Páris.)

Szekula Ágnes.

RIMAY PLATONIZMUSÁHOZ.

Plato lelke valék egykor, már most lepe, szépet
S jót keresék ottan: mennyei harmatot itt.

Kazinczy.

A *Széphalom* tavalyi évfolyamában Thiennemann Tivadar újabb adalékokat közölt annak bizonyítására, hogy Balassi Bálint közvetlen környezetében — Rimay Jánosnál — nem volt ismeretlen Platon szövege. A dokumentumok azt a célt szolgálták, hogy Balassi Bálint esetében a platonizmus szellemi atmoszférája

bizonyítható legyen.*) Ezt az atmoszférát könnyű szerrel lehet még újabb és újabb citátumokkal igazolni: Radvánszky Béla báró és Dézsi Lajos Rimay-kiadása (*R. J. munkái*, 1904) gazdag felhelyül szolgál.

Rimay — akinek szép és bölcs írogatásáról maga Balassi szól először — tipikusan humanista költő. Cato bölcs mondásainak alapján költeményeket ír, fordítja Cato distichonjait és theologia-filozófiai klasszikus műveltségét Szent Gergely, Hieronymus, Pythagoras, Demosthenes, Seneca, Aristoteles, Chrysostomus, Aquinoi Szent Tamás, Ambrosius, Isidorus, Claudianus, Prudentius, Ovidius, Pamphilius, Vergilius, Matheus, Cato, Gualterus, Valerius Maximus stb. említései jellemzően megmutatják írásaiban. Balassi szellemi utóda a „szelíd Músák”-nak nem a világból való társaságában éli költői életét, bölcs *emberséget* az Isten-ség közelében keres és a „lelki gazdagság” kenyerével táplálkozik (i. k. 84—85). A tanítvány, aki mesterének emléket állít, önmagáról is vallja, hogy

A tudomány hoz csak
Halhatatlanságot.

A *paráznságról* írt prózai munkája nem egyéb, mint keresztény alapon és „a pogány philosophusok és bölcsek írási által” való kárhozhatása a testiségnek. Ebben a gondolatkörben szinte már közhely a Platonra való hivatkozás. A spirituális költő szkeptikus rezignációval állapítja meg, hogy a lelki értékek nem sok jutalomra számíthatnak e világon:

Légy bár olyan jámbor, mint Curius s Cato,
Tudományodban oly mint Homerus s Plátó,
Ki volt minden látó
Ha pénzed nincs ehez, lehetsz csak börgyártó.

Itt már barokk rímjátékba kerül a filozófus-eszmény neve. De a plátói idealizmus ennél sokkal több volt Balassi és köre számára: *életforma*, amely a humanizmus tágabb keretein belül szabályozta a társadalmi stílust és a középkori világnézet romjai fölött új oltárt emelt a lelki értékeknek. Ennek az új hitnek már nem az Egyház, hanem a pogány bölcs osztja az *áldást*, Rimay — a Balassi-fivéreket sirató *Deploratio*-nak záróstrófaiban — hitvallást is tesz az új mithologia mellett:

Röttenetes rút gyászt,
Mint egy ijesztő vázt,
Én szívemen viselém:
Ez két vitéz urat,
Kiket lelkem óhajt,
Verseimmel kesergém,
Minerva anyámmal,
Őket laureával,
Mint tudám, ékesgetém.

Momus, Aristarchus,
Mint ép tagon vad hús,
A ki akarsz itt lenni,
Zoilussal káromlást,
S nem Platonval áldást,
Szeretsz inkább hinteni,
Cous táblájával,
Ne feljebb kaptánál,
Tud téged meginteni.

*) V. ö. Balassi és a platonizmus c. tanulmányomat, Minerva 1928.

Csak a természetlen hípenkritika tagadhatná ezek után, hogy a Rimay körüli magyar lírának egyik védőszentje Platon volt. A kérdés egyébként még tovább nyomozható. Meg kellene vizsgálni, hogy a neolatin költők — Balassiék legközvetlenebb költőideáljai — mennyi „adag“ platonista szellemet árasztottak a tudós és filozófus magyar poéták írásaira.

(Szeged.)

Zolnai Béla.

TÓTH ÁRPÁD LEVELE JUHÁSZ GYULÁHOZ.

A nemrég elhunyt költőnek Juhász Gyulához intézett első levelét közöljük az alábbiakban. A levél érdekessége, hogy rámutat arra a sorsdöntő hatásra, amelyet Négyesy László egyetemi stílusgyakorlati szemináriuma a huszadik század költőnemzedékére gyakorolt. A *Nyugat* iskolája is — mint minden forradalmi iskola — neveltetésével hozzákapcsolódik a klasszikus hagyományokhoz.

Budapest, 1907 május 29.

Igen tisztelt Uram!

Kuthi Sándor barátomtól levelet kaptam, melyben előadja az Önök megismerkedésének kedves históriáját. Hogy-hogynem, rólam is szó esett a beszélgetésükben s Ön szíves üdvözlétét küldte nekem a Sanyi útján. Ki se mondhatom, hogy ez az üdvözlét milyen nagy örömet szerzett nekem, üdvözlét attól, akit már régóta igaz bámulattal csodálok, s aki nekem oly igen kedves költőm a „Hét”-ben. Már az egyetemi Négyesy-gyakorlatokon, mint ismeretlen, a háta megett ülve, nagy élvezettel hallgattam kedves, sziporkázó bírálatait, költeményeivel pedig egyszerűen megsemmisített: a magam verselményeit akárhányszor mélyen lenéztem miattok. Ugy szeretném, ha mindezeket nem venné hízalgésnek, hanem féktelen tiszteletem és fiatalos bámulatom igaz jeleinek. Nagyon köszönöm a szíves üdvözlétet s ha eddig szerettem, ezután is a legigazabb élvezettel élvezem nemes költészetét,

őszinte tisztelője

Tóth Árpád.